ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 8.9.2020, του Νίκου Βατόπουλου. Έχω ακόμη ζωντανό εκείνο τον ήχο από το σύρσιμο της παλάμης του καθώς καθάριζε τις πευκοβελόνες πάνω στο μάρμαρο. Ο Μαΐρ Μάισης ήταν ο άνθρωπός μας. Αεικίνητος, να ξεχειλίζει δύναμη, με φλόγα πρωτογενή, περίμενε ήδη στην πύλη του Εβραϊκού Νεκροταφείου της Χαλκίδας. «Να βρείτε τον κ. Μάιση, αν σας ενδιαφέρει να ξεναγηθείτε στο αρχαιότερο εβραϊκό νεκροταφείο της Ευρώπης», με είχε παραινέσει ο δημοσιογράφος κ. Βίκτωρ Ελιέζερ, που μέσω Διαδικτύου είχε διαπιστώσει την παρουσία μου στη Χαλκίδα. Στη Χαλκίδα με είχε φέρει η πρόσκληση του bio-mechanical festival για την παρουσίαση του βιβλίου του Νικήτα Σινιόσογλου «Λεωφόρος ΝΑΤΟ» (εκδ. Κίχλη). Μέσα σε αυτόν τον πολιτιστικό ορίζοντα και με τον νου μου στο ίχνος της παλιάς Χαλκίδας, αναδύθηκε ένας ολόκληρος κόσμος: η εβραϊκή κοινότητα της πόλης και το πανάρχαιο ρωμανιώτικο νεκροταφείο της.

Με τον Νικήτα Σινιόσογλου συνοδοιπόρο, με τις φωτογραφικές μηχανές μας έτοιμες και με μεγάλη περιέργεια και αδημονία, κινήσαμε για το νεκροταφείο. Είναι δέκα λεπτά με τα πόδια από το μέτωπο της παραλίας, είναι δηλαδή στον κεντρικό ιστό της πόλης, στην περιοχή του Αγιάννη, μια έκταση μεγάλη, με κλειδοκράτορα τον Μαΐρ Μάιση, τον άνθρωπο που θα μας ξεναγούσε. Αναρωτιέμαι πόσοι στην Ελλάδα γνωρίζουν και πόσοι διδάσκονται για την περίπτωση της Χαλκίδας που έχει καταγεγραμμένη εβραϊκή παρουσία από το 586 π.Χ., με εμπορική κίνηση με τους Φοίνικες και τους Εβραίους της Ανατολής, που ήταν «νηματουργοί, βαφείς και δυναμικοί έμποροι»;

Καμία περιγραφή δεν δικαιώνει την παρουσία και το εκτόπισμα του Μαΐρ Μάιση. Ψηλός, δυνατός με στεντόρεια φωνή, ο άνθρωπος αυτός, που ήταν και πρόεδρος της εβραϊκής κοινότητας της Χαλκίδας (1978-1980, 1990-2001), ανέδειξε, μαζί με άλλους φωτισμένους ανθρώπους, με πάθος και επιμονή το αρχαιότερο εβραϊκό νεκροταφείο της Ευρώπης. Αυτός όμως είναι που το φροντίζει σαν σπίτι του. Εκεί, αναπαύονται οι πρόγονοί του. Καθώς μιλούσαμε καθάρισε από τις πευκοβελόνες, ασυναίσθητα και με φυσικότητα, τους τάφους των παππούδων του. Η γη φέρει τα ίχνη από τα πατήματά του, ο ίδιος αναγνωρίζει κάθε σβώλο χώματος, κάθε γέρικο κορμό, συνομιλεί με έναν μυστικό κόσμο, σε εκείνον, όμως, ορατό. Το Εβραϊκό Νεκροταφείο της Χαλκίδας σε υποβάλλει με έναν παράξενο μυστικισμό. Η αρχαία παράδοση των τάφων αποκαλύπτει δεσμούς με τους Ταλμουδιστές και τους Καμπαλιστές, «και τη μακρά, πνευματική τους παράδοση». Σε ένα από τα βιβλία του («Η ιστορία της εβραϊκής κοινότητας Χαλκίδας από το 586 π.Χ. έως το 2001 μ.Χ. Το Νεκροταφείο», 2018), ο Μαΐρ Μάισης τα αναλύει όλα. Μιλάει για τους κύκλους μετακινήσεων και διωγμών από τον 13ο ως τον 15ο αιώνα, και πώς η Χαλκίδα έγινε εξελικτικά μια μικρή Ιερουσαλήμ και μια μικρή Τσφατ (κωμόπολη στο βόρειο Ισραήλ και πνευματικό κέντρο μελέτης του εβραϊκού μυστικισμού).

Phoca PDF

«Ακροπατώντας ανάμεσα στους αρχαίους εβραϊκούς τάφους νιώθεις μιαν αναπάντεχη ζεστασιά, παρόλο που τέτοιο νεκροταφείο δεν έχεις ξαναδεί και οι καμπαλιστικοί συμβολισμοί ηχούν τόσο μακρινοί», λέει ο Νικήτας Σινιόσγλου, που είναι ένας γεννημένος πλάνητας και αυτός των τόπων. Όπως τα περισσότερα εβραϊκά νεκροταφεία στην Ελλάδα, έτσι και αυτό της Χαλκίδας απειλήθηκε με συρρίκνωση, με απαλλοτρίωση, με μεταφορά, καθώς οι πολυκατοικίες το έζωσαν, καθώς οι μνήμες ξεθωριάζουν. Η αδιαφορία στο ιστορικό εκτόπισμα αλλά και στη ζώσα Ιστορία είναι καθημερινή εμπειρία.

Σε άλλη περίπτωση, αν δηλαδή μπορούσε να δει κανείς τα πράγματα με ρεαλισμό και με ιστορική συναίσθηση, η Χαλκίδα θα είχε προβληθεί διεθνώς. Ο Μαΐρ Μάισης έχει ξεναγήσει αρκετούς, και επισκέπτες από άλλες χώρες, όχι όμως τόσους όσους θα περίμενε κανείς δεδομένης της βαρύτητας του χώρου. Στην είσοδο του νεκροταφείου, λουλουδιασμένη και δροσερή σαν αυλή σε μια ωραία γειτονιά, ανοίγει η πόρτα για το μικρό μουσείο. Παλαιότατες επιτύμβιες στήλες σε εβραϊκή γραφή, όλες μεταφρασμένες και μελετημένες, έχουν οργανωθεί σε μια αφήγηση σπαραγμάτων. Όλα από τα χέρια αυτού του ανθρώπου.

??????????? ?????

Ο οικίσκος του μουσείου έχει και αυτός την ιστορία του. Ήταν αρχικά η κατοικία του φύλακα, και χτίστηκε το 1897 με χρηματοδότηση του τραπεζίτη, συλλέκτη και πολιτικού Φερδινάνδου Ρότσιλντ (1839-1898). Ο Ρότσιλντ είναι ένας από τους ευεργέτες της Ισραηλιτικής Κοινότητας Χαλκίδας (όπως αναγράφει και σχετική στήλη). Ήταν ενήμερος της σπουδαιότητας της Χαλκίδας ήδη από το 1887 και όταν ο μεγάλος σεισμός του 1894 (από το ρήγμα της Αταλάντης) έπληξε την πόλη, προσέφερε μεγάλα ποσά για τους σεισμοπαθείς. Την ίδια περίοδο ανέλαβε την περιτοίχιση του νεκροταφείου. Σήμερα, το Εβραϊκό Νεκροταφείο της Χαλκίδας δίνει την εντύπωση ενός περίκλειστου κήπου κεκοιμημένων, πασπαλισμένο με πευκοβελόνες και μυρωμένο με έλαιο ευκαλύπτου. Γέρικα πεύκα ορίζουν τον τόπο. Σκόρπιοι πανύψηλοι ευκάλυπτοι με κορμούς ελεφάντινους και με ριζικό σύστημα, θηριώδες και ορατό κατά τόπους, σηκώνουν αρχαίες πλάκες πατρογονικών τάφων.

Σαν βαθμιδωτές σαρκοφάγοι, οι προαιώνιοι τάφοι στη Χαλκίδα δίνουν αυτόν τον σπάνιο τύπο με τις μικρές κρύπτες και τους θόλους. Ακούς τις ιστορίες από τον Μαΐρ Μάιση, ότι πριν όχι τόσο πολλά χρόνια, οι συστάδες αυτών των αρχαίων τάφων ήταν καλυμμένες από χώμα. Ήρθαν στο φως σταδιακά, με νύχια και με δόντια, μια αποκάλυψη και μια δικαίωση. Ακούω τον βουβό ψίθυρο του Νικήτα Σινιόσογλου δίπλα μου: «Το νεκροταφείο του άλλου γίνεται το δικό σου σταυροδρόμι, καθώς αναρωτιέσαι: Ερχόμαστε από μια κοινή παράδοση που τη συσκοτίζουν οι κατοπινές μας ρίζες; Ή μήπως η αλήθεια είναι πάντοτε

Phoca PDF

καταδικασμένη να μοιάζει οικεία και να αποσύρεται συνάμα, κι εμείς δεν είμαστε παρά οι φιλοξενούμενοί της, πλάνητες;». Αναρωτιέμαι και εγώ. Στη Χαλκίδα οι βουβές ιστορίες έχουν το πάνω χέρι.

Ο Σίμος, ετών 23, και η Μέντη, ετών 18, μάρτυρες της πόλης το 1944

Πλησιάζοντας το Εβραϊκό Νεκροταφείο της Χαλκίδας πεζή, συναντάς πρώτα το Μνημείο των Θυμάτων του Ολοκαυτώματος. Η γλυπτική σύνθεση από μπρούντζο, έργο των Χαλκιδαίων γλυπτών Αντώνη και Γεωργίου Καραχάλιου, είναι μέρος ενός ευρύτερου μνημειακού συμπλέγματος που αποκαλύφθηκε το 2000, όταν πρόεδρος της Ισραηλιτικής Κοινότητας Χαλκίδας ήταν ο Μαΐρ Μάισης και πρόεδρος του Κεντρικού Ισραηλιτικού Συμβουλίου ο αείμνηστος Μωυσής Κωνσταντίνης. Το μνημείο πλαισιώνεται εκατέρωθεν από δύο ηρωικές μορφές. Αριστερά είναι η προτομή του συνταγματάρχη Μορδοχαίου Φριζή, που έπεσε ηρωικά στις 5 Δεκεμβρίου 1940, και δεξιά, η προτομή του μητροπολίτη Γρηγορίου (1891-1971), ο οποίος με λόγια και πράξεις αντιτάχθηκε στους Γερμανούς παίρνοντας θέση υπέρ των Εβραίων κατοίκων της πόλης. Φύλαξε στην ιερά μητρόπολη τους Ιερούς Κυλίνδρους της Βίβλου και άλλα σκεύη της συναγωγής, που με το πέρας του πολέμου επεστράφησαν.

Το 1945 τελέστηκε δέηση στη συναγωγή για όσους σώθηκαν από τα κρεματόρια. Γεμάτη κόσμο η συναγωγή, μίλησε και ο μητροπολίτης Γρηγόριος. Εκείνη τη μέρα, ο Μαΐρ Μάισης ήταν 12 ετών. Τη θυμάται και γράφει: «...τα πάντα μού αποτυπώθηκαν τόσο έντονα στη μνήμη εκείνη την ημέρα, κυρίως όταν, σε κάποια στιγμή, όλοι γονυπετήσαμε και για πρώτη φορά αντίκρισα τη γεμάτη πόνο έκφραση στα πρόσωπα όλων, της κατάμεστης συναγωγής, να κλαίνε με λυγμούς, μπροστά στην Κιβωτό της Τορά και να εκφράζουν την ευγνωμοσύνη τους προς τον Κύριο για τη διάσωσή τους και στη μνήμη των χαμένων προσώπων τους». Η πολυμελής οικογένεια του Μαΐρ Μάιση διασώθηκε, με πολλές, όμως, κακουχίες και στερήσεις. Οι ιστορίες που διηγείται ο ίδιος για το τι πέρασε η οικογένεια όταν ήταν αναγκασμένη να κρύβεται στα βουνά είναι συγκλονιστικές.

Αλλά τα λόγια που μένουν στη μνήμη είναι όταν μιλάει για τον Σίμο και τη Μέντη μπροστά στους τάφους τους. Ο Σίμος ήταν φίλος του. Οδηγήθηκε στο απόσπασμα μαζί με άλλους Εβραίους, αλλά δεν σκοτώθηκε. Τη στιγμή της ομαδικής ταφής και ενώ θα τον έχωναν στο χώμα, ψιθύρισε στον Έλληνα νεκροθάφτη ότι ζούσε και να τον αφήσει να φύγει. Εκείνος τον κατέδωσε και οι Γερμανοί εκτέλεσαν τον Σίμο επιτόπου. Συγκλονιστική είναι και η ιστορία της Μέντης. Καταδόθηκε, βιάστηκε, βασανίστηκε και οι ναζί τη διαμέλισαν και την πέταξαν στην πλατεία του χωριού Στενή. Ο Μαΐρ Μάισης μιλάει για τις ιστορίες αυτές σαν να έγιναν χθες...

Πηγή: ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 8.9.2020, του Νίκου Βατόπουλου. Φωτογραφίες: Νίκος Βατόπουλος.

Phoca PDF